

Jure.

Spisal Ivan Cankar.

Pozno v mrak je že bilo, ko se je voz prizibal do vasi. Voznik je bil nekoliko pijan in dremalo se mu je. Ob sobotah, ko so bili popotniki bolj veseli in gosposki, je postajal in počival na vsakih sto klafter. Pred prvo krčmo v vasi je stopilo z voza dvoje prazniško oblečenih kmetov, obloženih s culami, koši in dežniki; poslednja popotnika sta bila.

„Z Bogom!“ je rekel voznik, ko je občutil, da se voz ne ziblje več in da konja stojita. Vzdrnil se je iz dremotice, ozrl se je in se je začudil, kajti ugledal je med vrečami in zaboji veliko otroško glavo. Ogromna črna kučma je bila na tisti glavi, pod kučmo je bil droban, bledikast obraz in iz obraza je strmelo dvoje svetlih oči.

„Kaj pa ti?“ je vprašal voznik, in ker ni bilo glasu, se je spomnil in se je zasmejal.

„O ti izgubljenec, neboljenec! Kje bi te odložil? Pred županom te bom odložil, on naj gleda!“

Pognal je do županove krčme. Tam so sedeli pred hišo, zakaj lep večer je bil.

„Náte, pripeljal sem ga!“ je zaklical voznik in je ustavil.

„Koga si pripeljal?“ je vprašal župan in je nejevoljno pogledal, ker je zaslutil ukaz in pismo od gosposke.

„Tistega! ... Tak gani se no, tak izpusti no to vrečo, saj ni tvoja mati! Pokaži se svojim očetu, bodi vesel, da jih imaš toliko!“

Črna kučma se je vzdignila, izza vreč in zabojev se je izkobacalo drobno telesce.

„Kako pa je oblečen?“ je vzkliknila ženska na pragu. „Pol hlač ima, kakor gosposki smrkavci ... pa tisto kučmo!“

In sosed se je zasmejala.

„Tako se vidi precej: oče je imel škrice, mati pa spodrecano krilo!“

„Tak zlezi no, pa nikar ne glej!“ je rekel voznik. „Vzdignite ga, ki ste tam, saj si ne upa!“

Nihče se ni ganil; pa je stopil voznik godrnjaje z voza.

„Če sem vrečo naložil, jo bom pa še odložil!“

Prijel ga je pod pazduho, otrok pa se ga je oklenil okoli vratu in voznik je čutil, kako se je treslo na njegovih prsih vse drobno telo.

„Izpusti no, nikar se ne boj, ne bodo te pojedli! Pa vsaj besedo zini, vsaj pozdravi jih, zato da bodo slišali, da imaš človeški glas!“

In ga je postavil na cesto. Otrok pa se je tresel in je stal tam in ni zinil besede. Voznik je pognal, voz se je zazibal in je krenil v vas.

„Kaj bi z njim?“ je rekel župan. Pomislil je dolgo in nato je rekel vdručič: „Kam bi z njim?“

Otrok je strmел vanje z velikimi očmi in se ni prestopil.

Občinski pisar, ki je imel dolge brke in je bil žandarm nekoč, se je pa razsrdil.

„Tako nam ga pošljejo! Kje se je rodil? Kdo mu je mati, kdo mu je oče? Mati, pravijo, da je naša — kdo jo pozna? In zato da je naš tudi njen otrok! Kakšna pravica je to na svetu?“

„Prav si povedal!“ je rekel župan. „Ampak zdaj je tukaj, gosposka je ukazala, postava je taka, in kam bi z njim? To je vprašanje, za drugo se ne prerekajmo! Ali bi kdo rad otroka?“

Spogledali so se in so se smejali. Župan pa je strnil obrvi in je bil zlovoljen.

„Nobeden ga ne mara, to se je izkazalo: še svojih bi se človek iznebil dandanašnji! Tako je res, kar si rekel ... vse na občino! On, slepar, je živel drugod, drugod je delal in davke plačeval; in ona se je vlačila Bog vedi kod! Ampak otrok ... otroka pa občini na pleča: ná, zdaj nosi in plačuj! Saj mu ni občina oče in mati! ... Kaj pa stojiš tam in zijaš, da se ne ganeš?“

In ko so govorili in ko so se prerekali, so tekle otroku solze po licih; ust pa ni odprl in ni jokal naglas.

„Šibe je vaje, zato ne joka!“ je rekla ženska; tista ženska je imela levo oko spačeno in ni gledala naravnost.

„Nekam mora, na cesti ne bo ležal, kamna ne bo glodal!“ je rekel kmet.

„Pa ga ti vzemi!“

„Kaj bi jaz!“

Kmet se je okrenil in je šel.

Takrat pa se je zgodilo, da je prišepal mimo gluhi Martin; vseh nadlog je bil poln, pa ni maral umreti; sedel je v ubožni hiši na svojem nizkem stolcu in je žvečil tobak in je pljuval; kadar se je mračilo, je šel skozi vas in ni pozdravil nikogar.

Župan je ugledal Martina in spreletela ga je pametna misel.

„Kam bi pač z njim, s tem brezdomcem, izgublencem? Beraštvo k beraštvu — v ubožno hišo ga dajmo, pa je konec besedi in prerekanja!“

Vsi so spoznali modrost in so jo hvalili. Nato pa je krčmarica, županja, stopila k fantu in se je sklonila k njemu s strogim in resnim obrazom.

„Kaj ne znaš govoriti, kaj se ne moreš ganiti, fant! Kako ti je ime?“

„Jure!“ je rekel fant in je pogledal v tla; zakaj strah ga je bilo. Odgovoril pa je tako tiho, da ga je slišala komaj krčmarica.

„Jure . . . pozna se, da si nezakonski! Tudi na očeh se ti pozna, na teh potuhnjenih! Ne pogleda človeku v obraz, drži se, kakor da je kradel!“

In se je okrenila vsa zlovoljna. Jure je stal na cesti, ni se ganil in nikamor ni pogledal. Mnogo jih je bilo pred hišo, vsi so govorili in vsi so gledali nanj, ki je prišel nezaželen in nepoklican, kakor toča.

„Kdo pa ga bo hranil in oblačil!“ je vprašal občinski pisar. „Danes je majhen, jutri bo velik!“

„Saj ni nag!“ je rekel župan. „In če je zadosti v ubožni hiši za troje beračev, bo tudi za četrtega zadosti! Ampak kadar bo velik . . .“

In nenadoma je bil županov obraz ves teman in jezen.

„Kadar bo velik, takrat pa pojde, razbojnik, požigalec, namesto da bi odslužil kruh, ki ga je jedel!“

Vsi so namršili obrvi in so gledali jezo na njega, ki je stal sredi ceste ves majhen in je gledal v tla in se je tresel.

„Imeli smo ga že nekoč!“ je rekel kmet, ki je bil siv in star. „Imeli smo ga, ki nam ga je poslala gosposka Bog vedi odkod, kakor davek in kazen božjo! Jedel je od hiše do hiše, spal od hleva do hleva, naposled pa je zažgal in pol vasi je bilo črne drugo jutro . . . Nihče ne ve, čigavo seme je in kaj je v njegovi krvi!“

„Nihče ne ve!“ so rekli in so obmolknili.

„Torej tja z njim!“ je ukazal župan, občinski pisar pa je stopil k fantu.

„Kje bo ležal?“

„Saj je prostora zadosti! Po grofovsko mu ne bomo postiljali! Naj mu Meta pogrne, kakor se ji zdi . . . Ampak dobro naj zaklene ponoči, krepko naj ga drži, požigalca, da nas Bog obvaruje nesreče!“

„Pojdi!“ je rekel pisar.

Fant se je pač ganil, ampak namesto da bi se prestopil, se je spotekel in je telebnil na tla. Vsi so se začudili in so se spogledali.

„Božje!“ je vzkliknila županja.

„Kako bo, ko ni skrčil rok in ne stisnil pesti in leži tam kakor klada?“

„Z vodo ga škropite!“ je rekel kmet, pa se ni krenil in tudi drugi ne nobeden.

„Gosposka bi delala sitnosti!“ je rekel župan. „Za tisto se briga, kar ni brige vredno. Le pusti ga tam Šimen, vzdigni ga, pa ga nesi!“

Pisar se je sklonil k njemu, pa se je začudil.

„Saj gleda!“ je vzkliknil. „Naravnost v oči mi gleda!“

„Pretvarja se!“

„Kar vzdigni ga!“

Pisar ga je prijel pod pasom, fant pa je iztegnil obedve roki proti njemu.

„Lačen sem!“

Kakor ranjen se je vzdignil pisar in je ostrmel. Stopil je v krčmo in je prinesel kos kruha. Drugi so molčali, spogledali so se in so se razšli.

Tako je prišel Jure v domovino.

II.

Ubožna hiša je bila nekoč županov hlev. Ampak ker je bil vlažen in okužen in je bila nevarnost za živino, je postavil nov hlev, starega pa so z debelim zidom predelili na dvoje: na eni strani je bila keha, na drugi ubožna hiša. V ubožno hišo je nesel občinski pisar Jureta nebogljenca.

Dvoje izb je bilo v hiši. V eni je sedel gluhi Martin ter zvečil tobak, v drugi je bilo dvoje starih, nadložnih žensk, ki sta molili in vzdihovali. Blagoslova božjega ni bilo na tisti hiši, tam ni bilo ne Božiča, ne Velike noči; kakor z visokim plotom je bila ograjena in krščanski ljudje so jo zaničevali bolj nega sodnijo in dac.

Pisar je nesel fanta najprej k Martinu; Martin pa je pljunil črno slino ter je porinil obadva preko praga in je zaklenil duri; zakaj Martin ni maral gostov, kaj šele nepoklicanih. Nato je nesel pisar fanta k ženskama in ga je posadil na klop.

„Od občine je poslan, od župana!“

„Kako poslan?“ sta vprašali in sta se čudili.

„Pésterna nisem, da bi ga prenašal po vasi!“ je rekel pisar in je šel.

Jure je sedel tam, držal je skorjo v roki in je molčal. Strah ga je bilo. Zakaj obedve ženski sta gledali čemerno in neprijazno, sedeli sta tam, pod visokim omreženim oknom sključeni in zgrbljeni, kakor dvoje zlovoljnih sodnikov.

Mračno je bilo v izbi, dišalo je po trohnobi in smrti. Nizek je bil strop, tiščal je k tlom glavo in srce; stene so bile vlažne, kakor razglodane od kuge in greha, tla pa so bila blatna kakor razmočena cesta. In obedve starki sta bili v lica sivi in sta gledali mrko, kakor obsojeni v ječo na smrt.

„Odkod pa ti?“ je rekla Meta.

„Čigav si?“ je vprašala Reza.

Obedve sta govorili enako in obema se je tresel glas. —

Jure je molčal.

„Otrok je iz greha!“ je rekla Meta.

„Greh je v njem!“ je rekla Bara.

In sta molčali in tudi Jure je molčal.

„Kje bi spal?“

„Na tla mu pogrni plahto!“

Že je bila zunaj noč, ženski sta prižgali svečo.

In še bolj žalostna je bila izba, ko je rumena luč, tiha in nemirna, obžarila mokro, prazno steno.

„Poklekni!“ je rekla Meta.

Jure je pokleknil na pogrnjeno plahto in se je naslonil s komolci na klop. Dolgo sta molili, z za-
tegnjenim, žalostnim, romarskim glasom, ves rožni
venec od začetka do konca. Tudi Jure je molil če-
ščenamarijo in tudi njegov glas je bil kmalu ves
žalosten in romarski; dremalo se mu je, glava se je
nagibala na sklonjene roke, život je klonil v kolenih.

„Ali ne boš razločno molil?“ je rekla Meta.

„Na svojo mater misli, pa moli!“ je ukazala Bara.

In Jure je mislil na mater, ko je dremal in
molil. V daljnem mestu, v tujem kraju je videl njen
obraz; pred davnim časom ga je videl, veliko brid-
kosti in veliko solzá je bilo vmes; ampak ostal je
v njegovem srcu tako čist in živ, kakor da bi ga
gledal pred seboj na sivi steni in da bi se pogo-
varjal z njim. Še so bile solze na licih, pa so se
oči zasmejale, in vzdignila je Jureta v naročje in ga
je zibala visoko. In Jure se je smejal, ker je bila
izba nenadoma vsa pisana pred njegovimi očmi in
se je majala in vrtela. Ampak Jure je bil že velik
in težak in mati ga je položila na posteljo in je bila
vsa zasopljena. Pritisnila je robec na usta, zakašljala
je mukoma, ozrla se je na Jureta in je zajokala;
tudi Jure je zajokal, sam ni vedel zakaj...

„Moli!“ je rekla Meta in ga je pogledala s
hudim očesom.

„Moli za mater, grešnico!“ je ukazala Bara.

In Jure je molil in dremal in je mislil na mater,
grešnico. Na postelji je ležala, ni se ozrla več nanj,
ni ga poklicala po imenu. „Mati spi!“ je mislil Jure
in je hodil tiho, da bi je ne vzdramil. Mračilo se
je, Jure je bil lačen in strah ga je bilo. Stopil je k
postelji, pobožal je mater po roki, po licu. „Mati!“
Na njenih ustnicah pa je bila kri; in Jure je vztrep-
petal in je zajokal. Stresel jo je za roko; mati pa
se ni ozrla, ni se nasmehnila in ni izpregovorila.
„Mati, lačen sem!“ Ni odprla oči, tudi ni zajokala.
Takrat pa je spreletelo Jureta kakor spoznanje od
onkraj svetá. Planil je, odprl je duri, kričal je po
veži, po stopnjicah; ne jok ni bil, ne beseda ni
bila; kričal je in iskal, kam bi pobegnil, zakaj ugledal
je bil smrt...

V molitvi, v polspanju je bil vzkriknil, vzdramil
se je od krika in od groze.

„Kaj kričiš v molitvi, negodnik?“

„Greh se je oglasil v njem!“

Jure ni več zadremal; molil je češčenamarijo,
svojih besed pa ni slišal; ne s solzami ni jokal, ne
z ustnicami, telo pa se je stresalo kakor od mraza;
daleč so bile njegove misli, kakor v težkih in hudih
sanjah.

Dolgo je romal, pa nikjer ni okusil veselega
počitka; mnogo ljudi je videl, pa se nobeden obraz
ni prijazno nagnil k njemu in nobene oči ga niso
smehljaje pozdravile. Zvečer je vprašal: kam jutri?
Zjutraj je vprašal: kam zvečer? In od strahú ni več
jokal in ne več prosil. Ugledal je človeka, pa je
sklonil glavo in stisnil ustnice ter strmel z velikimi,
prestrašenimi očmi: glej sovražnika! Hud in močan
je, ne reci besede, ne jokaj, ne gani z rokó, ne žali
ga! In zato Jure nikoli ni govoril in nikoli prosil,
zato so bile njegove oči suhe, ko je trepetal.

Tako je romal: od ceste na cesto, iz hiše v
hišo, z voza na voz. Od tistega trenutka je romal,
ko ga je prišla tuja ženska za roko in je šla z njim
iz izbe, kjer je ležala njegova mati. Ne kam ni vedel
in ne kod; brezkončno je bilo mesto, tuje ulice,
tuji kraji, visoke hiše. Kakor vrečo so ga nakladali
in odkladali, rezali so mu kruh nejevoljno, kakor
nadležnemu beraču, gledali so nanj, da je bral v
njih oče: „Poberi se, nadloga, ne prikaži se več!“
In naposled so ga naložili na voz, med zaboje in
vreče in so ga vozili po samotni cesti, kakor je še
nikoli prej ni videl: na obeh straneh prostrana ra-
van, visoka trava, ki se je zibala in priklanjala v
vetru, bele cerkve na holmih, ob cesti nizke, siro-
mašne hiše z mahovitimi strehami. Gledal je in se
je čudil in pri srcu mu je bilo tako samotno in hudó,
kakor nikoli poprej. Dolgo ni jokal, od tiste ure,
ko je kričal na stopnjicah; a pogledal je preko sa-
motne ravní, na daljne holme z belimi cerkvami, in
nenadoma so bila mokra njegova lica...

Njegovo srce je zorelo v bridkosti tako hitro,
kakor pod prevročim solncem; in je venelo v spo-
znanje. Gledal je in je mislil.

„Kam?“

Vsi ljudje so domá, tudi on je bil domá nekoč.
Pa so ga prijeli in so ga vozili vse križem; kam?
Oče, pravijo drugi, in mati in brat in sestra — kjé
je oče njemu, kjé mati, brat in sestra? Tuji obrazi,
neprijazni, tuje besede, hud pogled! Ne očeta ni
med njimi, ne sestré, ne brata... Vsi so drugačni
od njega, čisto sam je med njimi, še v obraz ni
podoben nikomur...

Prestrašil se je, zakaj nenadoma je bilo tiho v
izbi, molitev je bila pri kraju.

„Kaj si zadremal?“

„Spal je; bojí se molitve!“

Jure je bil tako truden in tako žalosten, da je naslonil glavo na sklenjene roké; ni se ozrl in ni odgovoril, slišal je kakor od daleč, tuje besede tujim ljudem.

„Ne zmeni se!“

„Zakrknjen je, njegova kri je okužena!“

„Bog nas varuj!“

„Poškropimo ga!“

Vstali sta obedve in sta ga poškropili z blagoslovljeno vodó, kakor da bi škropili na mrtvaški oder.

„Sleci se, tam je tvoja postelja!“

Jure se je slekel in je legel na plahto in se je zavil vanjo. Njegov angel pa je bil usmiljen, takoj mu je zatisnil oči in mu je dodelil spanje brez hudih sanj.

III.

Prelepo jutro je bilo, iz rosne mesečine porojeno, od veselega solnca pozdravljeno.

Jure se je vzdramil tako nanagloma, da je vzkriknul od strahú. Zakaj ugledal je tik nad seboj siv, koščen obraz in trda roka ga je držala za ramo.

„Vstani!“

Urno je vstal Jure in vse, kar je videl, se mu je zdelo čudno. Izba črna in mrka, še solnčna luč, ki je sijala skozi omreženo okno v širokem pramenu, je bledela na zidu; in ženski, krivogledi, skopousti — vse kakor da je bil zašel človek med strahove.

„Kam zdaj?“ je pomislil Jure.

Kos kruha mu je dala Meta, nato mu je dala svitek in vrv.

„V gozd!“ je rekla; in Jure je šel z njó.

Ko sta stopila na cesto, je rekla Meta:

„Naprej hodi, tri klaftre pred menoj, da mi ne boš delal sramote!“

In je šel pred njó, ona pa ga je ravnala s hudo besedo, kakor z vajeti in bičem.

Tako sta šla; ampak kakor tudi je hodil Jure tri klaftre naprej in kakor tudi sta hodila po bližnjicah in kolovozih: prišel jima je nasproti kmet, prišla je kmetica, prišli so razposajeni paglavci.

„A, to je tisti! Lepa procesija!“

In kmet je pljunil prédse in je šel po svoji poti.

Ko je to videla Meta ter slišala take besede, je stopila k Juretu in ga je stresla za uho.

„Lepo sramoto mi delaš, negodnik, kdo te je klical sem?“

Jure ni rekel nič, tudi zajokal ni in je šel tri klaftre pred njó, kakor je ukazala in ravnala.

Prišla je kmetica mimo pa je pogledala postrani.

„Pravična družba — greh in malha!“

Meta pa je stopila k Juretu in ga je prišla za lase, da ga je zabolelo.

„Tebi očitaje, meni sramoto; greh gosposki!“

Jure je molčal, ničesar ni razumel, pa se nič ni čudil. Zakaj dóma ni imel, ne brata, ne sestré; drugi pa so imeli vsega zadosti in zato je bila njih pravica, da so uhalo in lasali. Tako je premislil in ni jokal.

Prišli so paglavci, opazili so nenadoma greh in malho na stranskih potih, na bližnjici in kolovozu, pa so vzkliknili in zmerom več jih je bilo. In najprvo, kar so opazili, so bile Juretove hlače, ki so segale samo do kolen.

„Petelin! Petelin! Petelin!“

Meta se je razljutila, kričala je s tenkim in hudobnim glasom.

„Stran, tatjé tatinski! Tudi vi boste še beračili in kradli, kadar se bodo vaši stari od napuha razleteli!“

Jure je videl in slišal, pa se mu je zdelo, da bi bil rajši med njimi, nego tri klaftre pred njó.

Paglavci so bili veseli; niso pričakovali semnjá, pa je sam prišel.

„Copernica in petelin!“

Hudó se je razjezila Meta in je pobrala kamen.

„Da boš copernico videl!“

Ampak kamen je priletel tako čudno, pač dvajset klafter od paglavcev, da so vzkliknili od veselja in prešernosti. In so planili in so pobirali kamenje.

Jure je nenadoma omahnil, zalesketalo se mu je pred očmi.

„Zakaj name? Kaj sem vam storil?“

In resnično: niso merili nanjo, nanj so merili.

Omahnil je in je vzkliknil, pritisnil je roko na čelo; in ko je iztegnil roko, da bi se čuval, je bila kri na njegovi dlani.

Stali so in so izpustili kamenje; in ker je bil greh v njih srcih, se je vzdignilo iz greha veliko sovraštvo; in ker je bilo v vesti kesanje, se je rodil iz kesanja srd.

„Petelin! Petelin! Petelin!“

Šla sta dalje, Jure tri klaftre pred njó. Pa je stopila k njemu, ki si je brisal čelo z rdečo, krvavo dlanjó.

„Ti seme, iz peklá poslano! Šiba naša in greh!“

Zazibalo se mu je pred očmi in kučma mu je padla na tla. Jure je pobral kučmo in ni rekel nič.

„Drugi so!“ si je mislil. In ni ga obšla grehotna misel, da bi se uprl gospodarjem.

Dalje sta romala, v klanec, preko polja, proti gozdu. Jure se je oziral, velike in svetle so bile njegove oči; in ko se je oziral, je bilo njegovo srce vse lahko, nasičeno in napojeno, kakor da je rosila nanj tolažba in sladkost iz samih nebes.

Strma je bila pot; Jure je ni videl in ne občutil; prelepa je bila pokrajina; Jure jo je pobožal in pozdravil s svojimi očmi in vsa njena čista lepota se je izlila v njegovo srce.

Zakaj tako ga je prešinilo in ga je vsega razveselilo: tisti svet, tam na drugih straneh, tam za holmi, so ustvarili ljudje, sovražniki, ki imajo dom in očeta in mater... Ampak ta svet, o Jure, je ustvaril Bog sam, v tolažbo in radost ljudem, ki nimajo ne doma, ne očeta, ne matere... vsa ta polja je tako ustvaril in v tej misli, vse te zelene loke in ves ta temni gozd!...

„Kaj si pijan, da se opotekaš in da padaš?“ ga je vzdramila Meta.

Jure je slišal in je razumel, pa ni bil žalosten. Tri klatre je hodil pred njo, na vajetih, pa ni preskočil, ni se okrenil, samo njegove oči so mislile in so govorile; niso se menile ne za vajeti, ne za bič.

Prelepa je bila pokrajina, nikoli še ni videl take, še sanjal ni o taki lepoti v tistih črnih ulicah. Tam polje, v solncu rumeneče; ziblje se in šumi narahlo, šepeče; ne vedel bi človek, če v vetru, ali če v samo-svojih sanjah. Tam zeleni, valoviti lazi: pašnik, trnje, belo kamenje, in na dnū, v globoki dolinici, zoreča leha. Tam gozd, skrivnost neskončna, v neizmernost šumeča, bučeča, z besedami, ki jih je uho slišalo in srce občutilo, in ki jih pamet ni razložila na vekomaj.

Svobodo je okusila njegova duša, Bogu je bila blizu in se ni bala ničesar več. Juretu je bilo, kakor da je našel dom in očeta...

Ko je bilo solnce že visoko in toplo, sta prišla do gozda; tam je bila senca, ki je dahnila na obraz in na srce tako blago, kakor božajoča materina roka. In tam se je zgodilo, da so se Juretove oči prvokrat zasolžile od sladkosti...

„Ne stoj tam in ne glej, zijalo, obrni se ročno!“ je ukazala Meta.

Jure je pač slišal njen glas in je tudi razumel njene besede, pa mu ni bilo nič hudó pri srcu.

Meta je sedla v travo, Jure pa je nabiral suhe veje in jih je znašal na kup.

„Kaj ne znaš plezati? Vsi znajo plezati v tvojih letih! Tiste, ki leže na tleh, so že napol trhle; rajši klesti in lomi!“

Jure je poskusil in glej, plezal je, kakor da se je bil naučil v sanjah. Suhe veje so bile spodaj; z eno nogo se je opiral, z drugo je lomil; in šumelo je med listjem in padalo. Ampak Jure je plezal prav do vrha, kjer ni bilo nič suhih vej in kjer je bilo deblo že tako gibko in tenko, da se je upogibalo.

„Kaj počneš tam? Tam ni nič!“

Jure pa se je držal krepko z obema rokama in se je zibal in gledal proti nebu, ki je bilo čisto blizu; tam na vrhu, tam visoko, je bila radost brez mej.

Ko je bil kup visok in lep, sta napravila dvoje butar; Jure ni rekel nič in si je naložil večjo; težka je bila, ampak Jure je bil nenadoma ves močan, zakaj njegovo srce je bilo veselo.

Solnce je žgalo, ko sta se vračala, in počivala sta nekolikokrat. Ko sta sedela v travi ob potoku, je Jure vstal in je stopil v vodo; čista je bila, da se je svetil vsak drobn kamen na dnu. Jure se je sklonil, privzdignil je kamen in je ugledal raka; obstrmel je, toda vzkliknil ni, njegovo srce pa je vrisalo od radosti in zmagoslavja. Rdeč je bil v obraz in oči so se mu svetile, ko je zadel butaro.

„Če vam je pretežka, pa mi še svojo naložite!“ je rekel. „Nosil jo bom, saj ni daleč!“

Meta je pogledala osupla in je videla, da je butara večja od fanta.

„Kaj boš nosil, pljunek mestni!“

Nato pa se je domislila.

„Ampak zdaj poznaš pot, zdaj pojdeš lahko sam... čemu pa bi te redili drugače?“

„Sam?“ je vzkliknil Jure tako veselo, da se je prestrašil svojega glasú: zakaj srce mu je svetovalo prijazno: „Ne izdaj se, Jure, ne izdaj se!“

„Nihče te ne bo ukradel, le ne boj se nikar!“

Jure se je pa tiho in hvaležno smejal neprijazni besedi.

„Saj pojdem sam!“ je rekel, in skoro se mu je tresel glas, skoro ga je izdajal. „Sam pojdem, če tako ukažete, poznam pot!“

Na klancu, na razpaljenem, je Meta zasopla pod težkim bremenom, pod žgočim solncem.

„Pa zadeni, če hočeš!“

Naložila mu je še svojo butaro in Jure se je globoko sklonil v pasu; tako majhen je bil, da bi se začudil človek, če bi pogledal od daleč: „Dvoje butar se ziblje na klancu, človeka pa ni pod njima!“

„Ali težko nosiš?“

Malo je počakal Jure, preden je odgovoril; zakaj ne samo na ramo in na pleča, tudi na prsi in na sapo sta mu tiščali butari.

„Lahko nosim!“ je rekel.

In nič ni lagal, zakaj njegovo srce je bilo veselo.

Pred vasjo je Meta vzela svojo butaro in jo je zadela na glavo.

„Da ljudje ne bodo brusili jezikov!“

Jure pa je komaj čutil, da je bilo breme lažje; kakor v sanjah je hodil, ves poln velikega, čudolepega upanja. Skozi vas sta šla, pa so gledali in kazali nanj, spogledovali so se in so se smejali.

„To je tisti!“

„Župan je dobro ukrenil... grešnik in beračica!“

„Ampak redili ga bomo vendar... na občinske stroške!“

„Na naše stroške!“

In oči, naperjene nanj, so bile sovražne.

Jure pa ni videl sovražnih pogledov in tudi ni slišal zlovoljnih besed. Udaril bi ga bil lahko zlovoljnik na glavo, na tilnik, Jure pa ne bi rekel nič in bi se tiho smehljalo.

Prišli so paglavci, zgrnili so se vsenaokoli. Priletela je prešerna beseda, priletel je oster kamen. „Petelin! Petelin! Petelin!“

Juretova butara se je zamajala, ampak Jure se je smejal v svojem srcu in je šel dalje tako mirno in lahko, kakor da bi šel skozi gozd.

„Ne morejo!“ je rekel iz veselega srca tako naglas, da je zganil z ustnicami in da so se mu lica resnično zasmejala.

Ne mogli bi ukrasti, niti obsenčiti bogastva, ki ga je bil poslal srcu Bog v svoji milosti.

Bilo je poldan, ko sta stopila v črno izbo; Jure je bil poten in truden, sopol je hitro, sunkoma. In vse njegove misli so hrepenele, da bi že dan minil in da bi že minila noč in da bi že zazvonila tista ura, ko bi se napotil sam; sam v cesarstvo božje, v svoj dom in k svojemu očetu...

IV.

Dolg je bil dan in dolga je bila noč v zatohli, črni izbi. Jure se je vzdramil, ko je bilo še tako temno, da je komaj razločil okno. Ampak že se je prikazala v oknu črna mreža, belilo se je zunaj. S široko odprtimi očmi je gledal Jure, čakal je vdan, poln sladkega koprnenja. In ko se je nenadoma zasvetlikalo zunaj — zarja je trenila prvičkrat z zapanim očesom — je Jure vstal, da bi se napravil.

Pa se je vzdignila iz postelje kuštrava glava.

„Kam pa ponoči? Kam se ti mudi?“

Jure je legel in je zatisnil oči; ves je bil prestrašen.

„Glej, skoro bi se bil izdal, o Bog!“

Čutil je, ne videl, kako se je svetilo zmerom bolj, kako je že vesela zarja pogledala v izbo, slikala na sivo steno zlate podobe.

„Zdaj vstani!“

Vstal je počasi in leno, kakor da bi se mu nikamor ne mudilo, srce pa se mu je treslo od radosti. Vzel je svitek in vrv in kruh in je šel.

Skozi vas je šel počasi, s sklonjeno glavó in se ni ozrl nikamor. Čutil je časih na obrazu zlovoljen pogled, slišal je od daleč hudobno besedo, tudi paglavec je zabrlizgal za njim skozi prste; ampak Jure se ni menil in ni poslušal; zakaj pot je bila kratka in je držala naravnost v paradiž.

Komaj je stopil na klanec, je vzdignil glavo, pomaknil si je kučmo na tilnik in je stopil hitreje. Tako je človek močnejši in svobodnejši, kadar ugleda

v daljavi svoj beli dom. Globoko in težko je zasopel Jure, postal je vrhu klanca, ozrl se je z velikim in svobodnim pogledom.

Tam spodaj je ležala vas, tiha, uborna, dremajoča v nelepah sanjah. Tam spodaj so bili ljudje, sovražniki; tam spodaj je bilo življenje, je bila tujina. Kakor siva megla visijo nad vasjó neprijazni pogledi, neprijazne besede. Nanj gledajo temne, hudobne oči, ne dosežejo ga več; pesti se vzdigajo proti njemu, ne vidi jih več; ostro kamenje leti in pada pod klanec. Tam globoko spodaj je vse, kar je bilo nekoč; vse grdo trpljenje je tam, vsa srčna bridkost; in vse solze so tam in vse grenke noči...

Jure je vztrepetal, ko se je oziral na vas, in se je hitro okrenil. In ko se je okrenil, je takoj pozabil na vas, na tujino in na vso bridkost. Urno preko lazov, urno preko polja, ob potoku, po mehkih stezah, proti gozdu, prijaznemu gospodarju. Zdaj ni postajal, ni se veliko oziral. „Čakaj ti name, rosna loka, čakaj ti name, potok, čakaj name, črni rak... kadar bom težko nosil, kadar bom počival! Zdaj se mi mudi domov...“

Že od daleč mu je pošiljal gozd naproti hladno senco, ljubezniv pozdrav. In komaj je došel Jure do sence, komaj za klaftro je stopil vanjo, je že legel in je sklenil roke pod glavo. Tako se ovije otrok materinih kolen in ne čaka šele, da bi ga vzdignila v naročje.

Z velikimi očmi je gledal v nebo — in glej, nebo se je odprlo. Zmerom višje je koprnelo, zmerom širše se je razprostiralo in nenadoma je bilo, kakor da mu ni ne začetka in ne konca. Jure je strmел, ampak ni se mu zdelo, da je ugledal čudo; tako je koprnelo njegovo srce, tako je bilo zapisano in obljubljeno. In Jure je bil vesel, da se je izpolnilo vse, kakor je prorokovalo upanje njegovega srca.

Dolgo je ležal; in ko je vstal, je odsevala neizmernost nebes v njegovih svetlorosnih očeh. Nato se je napotil in je šel zmerom globlje v gozd; tiho in temno je bilo tam; le redkokdaj se je razmeknilo listje visoko v vejevju in zlata kaplja je kanila na temni mah. Tam ni bilo kolovoza, nikjer ni bilo stezé, ki bi ukazovala plahemu človeku: „Tja pojdi, tam je tvoj dom!“ Kakor ob božji roki je hodil človek, brez koprnenja in brez strahu, nem v čez-naturni radosti.

Zganilo se je v suhem listju na tleh, švignilo je po deblu navzgor, zašumelo je v vejevju. Pobegnila je plaha veverica, stala je osupla na visoki veji.

„Nikar se ne boj!“ se je nasmehnil Jure. In je občutil v svojem srcu: „Kaj ne vidiš, da je to moj dom kakor tvoj?“

V globeli je šumel potok, belo kamenje se je svetilo iz dna. Jure se je napotil po mahoviti rebri nizdol, ker je bil žejen; toda postal je nenadoma ves osupel. V potoku je zašumelo, zaškropilo je srebrno; kopala se je mlada srna, v gibkih skokih se je prikazala iz sence. Jure je obstrmel in je ves vztrepetal od sladkosti. Tudi srna ga je ugledala, planila je iz potoka, pobegnila ni.

„Kaj se ne bojiš? Kaj ne vidiš, da sva obadva doma?“

Gledala je nanj z velikimi svetlimi očmi in nič je ni bilo strah.

Tako je bil gozd prijazen z njim; dom ga je sprejel s tistim prisrčnim pozdravom, s katerim je bil Jure prišel...

Ko se je zibal na visoki veji in je gledal, kako se je listje narahlo premikalo ter se igralo s senco in lučjo, je ugledal nenadoma suho vejo pod seboj in obšla ga je nelepa misel.

„Glej, ničesar še nisem nabral, solnce pa je že visoko!“

Splezal je z drevesa in je nabiral, dokler ni bil kup visok in težak.

Pa glej, komaj je od daleč pomislil na tisto črno izbo, na tisto neprijazno vas, ki ni bila njegov dom, je seglo v njegovo srce kakor tema in mraz. In tudi gozd ga ni več gledal s tistimi prijaznimi očmi, tudi veverice ni bilo več, ne srne. Jure pa ni maral, da bi se z zlovoljnim srcem in s solznimi očmi napotil zdoma.

„Saj bo dan kratek in tudi noč bo kratka; zatisnil bom oči in ne bom nič videl in nič slišal; jutri pa bo zarja še lepša!“

Tako se je tolažil Jure in je povezal butaro. Dolgo je iskal poti in ko je stopil iz gozda, se je zelo začudil. Solnce je stalo visoko in je sijalo žarko, kakor da se je dan že nagibal. Vse tam, lazi, pašniki, polja, vse je gorelo v zlati luči, tisti žarki in mogočni, ki se izliva pred večerom. In tako se mu je zazdelo, kakor da je poslušal rajsko tico ter zamudil dan in leto. Za črno senco, tam je bil njegov dom; a v luči je gorela in šumela tujina. Ni mislil nanjo, pa je izginila kakor za zmirom; in ko jo je nenadoma ugledal pred seboj, je bil ves prestrašen.

Prestrašen je bil; žarka luč mu je sklonila glavo; butara, prej kakor mehko perče v roki, je bila težka in mukoma je sopes pod njo.

„Saj bo jutri zarja še lepša... do večera bom ostal jutri, do tihega; na mahu bom ležal, pa bom gledal v nebesa!“

In se je nasmehnil in je stopil tako lahko, kakor da ni bilo butare več in ne črne izbe in ne hudih ljudi.

Ob potoku je počival. Butaro je zvrnil v travo, pa je stopil v vodo varno in oprezno in je pri vzdignil kamen.

„Kaj si še tukaj? Še zmirom, ti črnc?“ se je zasmel.

Rak pa je široko odprl škarje in je čakal.

„Saj ti nič nečem!“ je rekel Jure. „Kaj groziš!“

Jure ni zgrabil, rak pa je zaprl škarje, pobegnil je in se je skril.

Dalje je romal z butaro, še trikrat je počival. Zakaj časih se mu je nenadoma čudno zazibalo pred očmi, kakor da bi strmel v prevročo luč, in kolena so se mu zašibila. Tedaj je urno zvrnil butaro raz pleča, ker je vzrasla kakor gora. Trikrat je počival, solnce pa je hitelo, prihitelo je že skoro do gozda. Jureta pa je bilo strah, ko je sopes pod bremenom zmerom nižje v vas. Srce je bilo zmerom bolj malodušno, v živoj pa mu je bilo mraz, dasi je bil vzduh topel in sopsen. Daleč je bila tolažba, upanju že nedosegljiva; v večerno zarjo se je potapljal gozd, kakor senca je še pozdravljala, zatonil je za strmim klancem.

„Saj bo jutri še lepša zarja!“

Pa komaj je rekel, mu je bilo na jok in zvrnil je butaro kraj ceste, pred vasjo, ki je gledala temna nanj.

Jure se je spomnil na veverico, na srno in na raka, spomnil se je tudi na črno izbo in je zajokal od bridkosti.

V.

Ko je počival pred vasjo in so mu tekale solze po licih, se je Jure nenadoma domislil.

„Lačen sem!“

Ozrl se je in se je razveselil.

„Glej, tam je vrt, tam so že zrele jabolka!“

Lepa rumena jabolka so visela tam in so ga pozdravljala.

Pobral je kamen, meril je dobro in je zalučil. Zamolklo je padlo v travo in Jure je skočil čez nizki plot.

Pa je prihitela kmetica.

„Jezus Kristus! Še griže so, pa že klati!“

In je prihitel kmet za njo.

„Tisti je!“

Jure je stal in groza mu je stisnila srce. Lepo rumeno jabolko je ležalo v travi pred njim.

Nič ni rekel, nič vzkliknil; vzdignil je roké in in že se je zgrudil na kolena.

„Tat!“

„Udari!“

„Še ne bevske! Udari!“

Ob plotu so se prikazali paglavci; na vrt je skočil eden, skočilo jih je devet.

„Klatil je!“

„Kradel je!“

„Petelin! Petelin! Petelin!“

Juretu pa je bilo, sam Bog vedi kako; mahoma ni čutil več ne udarca, ne bolečine, tudi nobenega glasú ni slišal več; in se je spomnil v tihi radosti na veverico, na srno in na raka; in ko se je vzdramil ter se je ozrl, je bil sam. Na vrtu je ležal, na mehki travi in sladko mu je bilo kakor nikoli; tako bi ležal do konca. Ko se je vzdignil, pa je bil ves truden in opotekel se je. Spomnil se je tudi na butaro. „Kjé sem jo pustil? Snoči sem jo postavil ob plot... pa je nisem prinesel, še zmirom pač stoji tam, jaz pa sem spal!“

Ni več skočil, plezal je mukoma čez plot; in drevje se je zibalo in cesta je bila kakor voda — tiho so hiteli valovi.

Tam je bila butara, razvezana in razmetana. Jure je zbral veje in jih je povezal; toda glej, butara je bila pač manjša, ampak tako težka, da je ni mogel zadeti. Prijel je za konec vrvi in je vlekel.

„Kakor razbojnik gre skozi vas!“ je rekel kmet, ki je stal na pragu.

„Prav se mu je zgodilo, več ne bo kradel!“ je rekla kmetica.

Pa je prišel mimo občinski pisar in je namršil dolge obrvi.

„Odkod pa ti, negodnik? In kakšen si?“

Jure se je obrisal z dlanjó preko čela in ko je pogledal, je bila vsa roka rdeča.

„Glej, kri!“ je pomislil Jure.

„Kdo te je tepel?“ je vprašal pisar.

„Vsi!“ je odgovoril Jure.

„Čemu?“

„Ker sem jabolka klatil!“

„Drugikrat pa nikar ne klati!“

In pisar je šel dalje.

Ko je privlekel butaro do hiše, je popil Jure poln korec vodé, nato pa je legel na plahto in je takoj zaspal. Ni slišal več zlovoljnih besed, ni čutil več roké, ki mu je otirala z mokro cunjó čelo in obraz. Sopel je hitro in glasno, misli njegove pa so umrle in so se vzdramile šele, ko je pogledala zarja skozi okno.

Vzdramile so se bolj bistro, bolj pogumne in dalje koprneče nego kdaj poprej.

Pogledal je proti oknu.

„Zarja vstaja, že mežika iz goste megle, že pozdravlja!“

Vstal je tiho in oprezno, hodil je po prstih; postal je časih in poslušal, če ni prekinilo grgrajoče sopenje; odrezal si je velik kos kruha, vrvi in svitka pa ni vzel; nato je odpiral duri tako tiho in počasi, da ga je posvaril šele rumen žarek, ki se je zasvetil na steni.

„Ne odlašaj, Jure, ne múdi se predolgo; pozna je že ura, meglà je že visoko!“

Odprl je in je zaprl in je stopil na prag.

Hitro je šel skozi vas, strahoma se je ozrl; če je ugledal človeka, se mu je stisnilo srce in ustnice so mu vztrepetale. Ampak samo odtod neprijazen pogled, samo odondod zlovoljna beseda — in vas je bila daleč zadaj, globoko spodaj, v megleni dolini. Zarja pa je sijala z vso svojo zlato glorio na Jureta in na njegov dom.

Urno je šel, poti ni čutil, klanca ni videl... in zdelo se mu je, da razprostira dom svoje močne temne roke v ljubezniv pozdrav. In v prečudni, iz samih nebes poslani radosti je videl očeta, velikega svojega, vsegamogočnega, ki se mu je smehljal; in je čutil roko materino, ki ga je božala po licu: „Kaj so ti storili, ubožec moj?“... in je videl veverico na veji in srno v potoku in črnega raka, ki je odpiral škarje... Tako je šel Jure domov k očetu.

* * *

Narastla je nekoč šumeča Bela in je vrgla na prod drobno telesce, nikomur poznano. Morda je bil Jure.

Prišel je nekoč v vas potepuh, nikomur poznan; prenočil je pod kozolcem, pred jutrom pa je zažgal županu hišo in hlev in je izginil. Morda je bil Jure.

Nekoč se je pripeljal skozi vas tako lep voz, kakor ga ljudjé še niso videli. Peljal se je mimo ubožne hiše in gospod, ki je sedel v njem, se je razjokal. Morda je bil Jure.

Ampak nad gozdom, nad šumečim, sveti bela zvezda; vsako noč sveti, ne gane se nikamor, ne pogleda nikamor drugam. Tam je pač Jure in gleda smehljaše na svoj prostrani dom...

